

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:
Antila, H & Seppälä, M. 2018. Tahtoa on, mutta ei aikaa opetella ja omaksua. TAMK Journal. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

DOI / URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/tahtoa-on-mutta-ei-aikaa-opetella-ja-omaksua/>

Tahtoa on, mutta ei aikaa opetella ja omaksua

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama OHO! –hanke on tehnyt korkeakoulujen saavutettavuudesta kaksi kyselyä, joista toiseen vastasivat opiskelijat ja toiseen opetushenkilöstö. Myös korkeakoulujen johdon edustajille eli rehtoreille ja vararehtoreille tehtiin kysely loppusyksystä 2018 oman organisaationsa saavutettavuudesta. Kyselyt lähetettiin kaikkiin Suomen ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa Digiosalliseksi-hankkeessa on selvitetty ammatillisen toisen asteen opetushenkilöstön näkemyksiä ohjaamisesta verkkoympäristössä. Hankkeen työpajoissa tarjoutui mahdollisuus keskustella useiden opettajien kanssa. Hankekokemusten perusteella lisääntynyt digitaalisuus, verkko-opetus ja sähköiset järjestelmät muodostavat suuren ristiriidan. Toisaalta niiden tärkeä merkitys osana opetusta tunnustetaan ja halutaan olla mukana kehityksessä, mutta edelleen jää paljon hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Kehitystahti on niin nopea, että aktiivisenkin opettajan on vaikea pysyä mukana vauhdissa. Ja vaikka tahtoa löytyisikin, ei aikaa opetella ja omaksua usein löydykään riittävästi. Artikkelissa on hyödynnetty mainittujen kolmen kyselyn avoimia vastauksia sekä hankkeiden aikana käytyjä keskusteluja eri asteiden opettajien kanssa.

KIRJOITTAJAT: HELI ANTILA JA MINNA SEPPÄLÄ

OHO! (Opiskelukyvyn, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen korkeakouluissa)

-hankkeen opiskelijakyselyn perusteella sähköisiä mahdollisuuksia ei ole korkeakouluissa hyödynnetty parhaalla mahdollisella tavalla. Opiskelijat kritisoivat avoimissa vastauksissa muun muassa sähköisten järjestelmien toimimattomuutta ja sekavuutta. Vastauksissa viitataan myös opettajien osaamattomuuden, häiritsevän erilaisten käytäntöjen sekä hyödyntämättä jätettyjen mahdollisuuksien suuntaan. Opiskelijat kokevat sähköisen tenttimisen pilottiluonteisena ja rajoittuneena, koska esim. tenttitilat eivät vastaa todellista kapasiteettia ja tenttiminen on paikkaan sidottua, sillä etätentti toisen korkeakoulun tenttitilassa ei onnistu. Tilasta ei myöskään voi poistua kesken tentin eikä eväitä voi ottaa mukaan.

Opettajakyselyssä eräs vastaajista jakaa korkeakoulujen opettajakunnan edelläkävijöihin ja viime vuosisadalla toimiviin. Samaan kahtiajakoon on löydettävissä viitteitä kahdesta muustakin kyselystä. Hyödyntämättömät mahdollisuudet näkyvät selvästi opettajienkin avoimissa vastauksissa. Vaikka digitaalisuus mainitaan monien korkeakoulujen strategiassa ja koulutuksia järjestetään, ei yksittäisillä opettajilla oman kokemuksensa mukaan ole riittävästi resursseja opetella uusien sovellusten ja laitteiden käyttöä eikä osallistua koulutuksiin.

Osa opettajista toivoo korkeakoulun johdolta enemmän tukea ja koulutusmahdollisuuksia uusien sähköisten järjestelmien käyttöön. Toisten mielestä tukea on saatavissa, mutta sitä on osattava aktiivisesti etsiä. Opettajien mielipiteitä tuntuu jakavan se, kuuluuko itsensä kehittämisen työ- vai vapaa-ajalle ja onko vastuu siitä organisaation vai opettajan itsensä.

Sähköiset oppimisympäristöt ovat tekijänsä näköisiä

Kritiikkiä opiskelijoilta saavat korkeakoulujen internet- ja intranet-sivut sekä sähköiset oppimisympäristöt. Monissa vastauksissa nousee esille sivustojen suuri tiedon määrä ja epäselvä rakenne. Kaikki opiskelijat eivät osaa hahmottaa intranetin merkitystä.

Suomalaisten yliopistojen yleisin verkko-oppimisympäristö on Moodle. Myös Adobe Connect, Microsoft Office 365, Optima ja Wiki ovat yleisessä käytössä. Oppimisympäristöjen kehittäminen mainitaan myös korkeakoulujen strategioissa. Tavoitteena on ajasta ja paikasta riippumaton opetus, joka hyödyntää nykyaikaista pedagogiikkaa. (Tikkanen 2016, 7-9.)

Sähköisissä oppimisympäristöissä hankaluutta aiheuttaa se, että opettajien käytännöt ja osaaminen eroavat suuresti toisistaan. Useiden eri järjestelmien käyttö tarkoittaa moninkertaisia kirjautumisia. Pieni osa vastanneista opiskelijoista perustelee hankaluutta sillä, ettei heitä ole perehdytetty ja ohjattu riittävästi järjestelmien käyttöön. Opettajien mielestä koulutuksen puute on pahimmillaan johtanut verkkoympäristön muuttumiseksi vain materiaali- ja tehtävänpalautusvarastoksi.

Tikkanen (2016, 21) ehdottaa yliopistojen digitaalisia ympäristöjä koskevassa tutkimuksessaan, että päällekkäisten järjestelmien purku voisi tapahtua esimerkiksi yliopistojen välisellä yhteistyöllä.

“Tunnistan tarpeet, mutta niiden toteuttamiseen ei anneta työaikaa”

Opiskelijoiden tavoin opettajat ottavat kantaa vastauksissaan verkko-opetukseen. Varsin yleinen näkemys tuntuu olevan se, että opetusresursseja on pienennetty ja opetusryhmiä suurennettu samanaikaisesti, kun lähiopetusta on vähennetty ja verkko-opetusta lisätty. Moni kokee verkkopedagogiikan haltuunoton olleen työlästä ja vähentyneet resurssit ovat olleet pois ohjausajasta. Monenlaisten oppijoiden ja erilaisten suoritustapojen huomiointi ei useimpien vastausten mukaan ole mahdollista, vaikka tahtoa siihen löytyisikin. Osa opettajista näkee, että teknologian ja etäopiskelun lisääntyminen lisää monen erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan haasteita eikä suinkaan helpota niitä.

Muutama vastaaja myöntää suoraan pienentyneiden opetusresurssien vaikuttaneen heikentävästi oman opetuksensa laatuun. Vastauksissa tulee esille etenkin opiskelija-aineksen muuttuminen. Erilaisia ongelmia ja henkilökohtaista tuen tarvetta esiintyy aiempaa enemmän. Eräs yliopiston opettaja kuvailee oman työnsä muistuttavan sosiaalityöntekijän työtä. Muutama opettaja mainitsee, että korkeakouluissa kaikki tukea tarvitsevat opiskelijat eivät ole edes valmiita vastaanottamaan sitä.

Verkko-ohjaus eroaa luonteeltaan lähiopetuksesta. Ennakkovalmistelujen määrä on suuri, sillä on varauduttava teknisiin haasteisiin ja tarkistettava käytettävät laitteet. Lisäksi suunnittelutyötä ja sopimisia on yleensä enemmän sekä opiskelija pitää perehdyttää käytettävään verkkoympäristöön. Tulkinnanvaraisuus lisääntyy sekä nonverbaalit vihjeet vähenevät verkossa työskennellessä. Tilanne voi olla uusi niin opiskelijalle kuin opettajallekin. (Guttorm, Mäenpää, Peltola & Ylönen 2017, 43, 44, 52.)

Omat vai oppilaitoksen laitteet?

Opiskelijoiden vastausten perusteella osalla korkeakouluista on käytössä paljon tietoteknisiä laitteistoja, kun osassa käytetään pääsääntöisesti opiskelijoiden omia

laitteita. Osa opiskelijoista kuvailee omien laitteiden toimivan korkeakoulun laitteita paremmin, toisaalta osa pystyy opiskelemaan toivotulla tavalla omilla laitteillaan. Oppilaitoksen yhteiset tilat ja laitteet sekä verkko saavat vastauksissa kritiikkiä toimimattomuudestaan. Myös sijainti, tilat ja erityisen oppijan omaan tilanteeseen liittyvät toiveet saavat mainintoja.

Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että verkkosovellusten toimivuutta voitaisi parantaa merkittävästi paremmalla perehdytyksellä.

Ohjausta sovellusten ja laitteiden käyttöön tulisi opiskelijoiden mielestä antaa niin opiskelijoille kuin opetushenkilöstöllekin.

Useammassakin opettajakommentissa kuvaillaan opiskelijoiden osaavan vaatia opettajalta paljon lähiopetusta, henkilökohtaista ohjausta ja erityisjärjestelyjä (esim. poissaolot lähitunneilta matkan tai työn vuoksi), mutta vastuu omasta opiskelusta puuttuu. Opiskelutaidoissakin voi olla parantamisen varaa. Eräs vastaaja muistuttaa, että työelämävaatimuksiinkin kuuluu nykyisin itsenäinen tiedonhaku ja työskentely.

Opiskelijan vastuulla on opetuksen ja tiedotuksen seuranta. Häneltä edellytetään myös sitoutumista ja asioiden selvittämistä. Oppiminen on kuitenkin luonteeltaan yksilöllistä. Opintojen eteneminen tapahtuu kullakin opiskelijalla eri tahdissa ja osa tarvitsee toisia enemmän ohjausta. Neuvontaa on oltava kaikille tasapuolisesti saatavilla. (Kolehmainen, Mäenpää, Peltola, Ylönen 2017, 20, 24, 29.)

Erytystä tukea tarvitsevat opiskelijat nostavat selkeästi esille, etteivät käytännössä saa tarvitsemaansa apua. Ruudunlukuohjelmat eivät toimi, tiloissa voi olla ongelmia fyysisen esteettömyyden suhteen eikä opettajien käyttämiä opetusvideoita ole tekstitetty.

Vastaavasti opettajakyselyssä moni mainitsee, ettei tiedä mitä ruudunlukuohjelma tarkoittaa saati että olisi käyttänyt sitä. Tämä saattaa johtua siitä, ettei vastaajilla ole ollut näkövammaisia opiskelijoita. Pelkästään termi saavutettavuus on monille opettajille vieras.

Oppilaitosten tukitoimiin liittyy monia ongelmia. Vastuu tuen hakemisesta on aina opiskelijalla. Esimerkiksi huonojen sosiaalisten taitojen tai muiden opiskelijoiden suhtautumisen vuoksi kynnys hakea apua voi olla korkea. Tukea toivotaan enemmän, mutta sitä ei osata pyytää. (Korkeamäki & Haikonen 2017, 80-81.)

Opettajien vastauksissa tulee edelleen näkyviin selvästi se, että kaikille tarjotaan vain yhtä mahdollista suoritustapaa eikä monenlaisen oppijan käsitettäkään osata hahmottaa. On mahdollista, että opettajakunta kokonaisuutena ei edelleenkään tiedosta korkeakouluissa olevan erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita. Moni opettaja vastaa, että pelkän verkkokontaktin kautta opiskelijan ongelmat harvoin tulevat edes ilmi ilman tämän omaa aktiivisuutta.

Mitä eroa korkeakouluissa ja toisella asteella?

Digiosalliseksi-hankkeen kyselyssä kysyttiin ammatillisen toisen asteen opetushenkilöstön kokemuksia ja haasteita digitaalisissa oppimisympäristöissä tapahtuvasta kohtaamisesta ja ohjaamisesta. Täysin vertailukelpoinen kyselyn aineisto ei ole OHO! -hankkeen aineiston kanssa, koska kysymykset ovat erilaisia ja kohderyhmä on eri. Tästä huolimatta voidaan nostaa esille muutamia huomioita.

Sekä korkeakoulujen että toisen asteen opetushenkilöstö tuo selvästi esille opiskelijoiden muuttumisen ja tukea tarvitsevien määrän lisääntymisen. Vaikka tukea

tarvitaan, on tuen saaminen usein käytännössä kiinni opiskelijan omasta aktiivisuudesta niin toisella asteella kuin korkeakoulussakin (Korkeamäki & Haikonen 2017, 81).

Korkeakouluopettajien vastauksissa viitataan enemmän opiskelutaitojen ja motivaation puutteeseen, kun taas ammatillisen toisen asteen opettajat joutuvat perustelemaan ja ohjaamaan tehtävien tekemistä. Esimerkiksi tämän kyselyn maininnat opiskelijoiden jatkuvasta salasanojen unohtamisesta keskittyvät ainoastaan ammatilliselle toiselle asteelle.

Aikatauluun ja omaan osaamiseen liittyvät haasteet ovat tuttuja molempien kouluasteiden opettajille. Jatkuva muutos saa monet tuntemaan riittämättömyyden tunnetta. Lähes kaikki kyselyihin vastanneet opettajat ovat kiinnostuneita kehittämään omaa osaamistaan, mutta muuttuvat sovellukset ja riittämätön aika eivät mahdollista heidän haluamaansa kehitystä. Valtaosa näkee, että oman organisaation käyttämiin sovelluksiin tulisi järjestää koulutus työajalla ja siirtymävaiheessa muutokseen tulisi osoittaa riittävästi työaikaa.

Toimimattomat laitteistot korostuvat ammatillisen toisen asteen opettajien vastauksissa. Tähän saattaa vaikuttaa se, että heiltä kysyttiin suoraan laitteistojen toimivuudesta. Korkeakouluopiskelijat toivat toimimattomat laitteistot selvästi esille, joten ihan vieraasta asiasta ei korkeakouluissakaan ole kyse. Korkeakouluopettajat eivät kuitenkaan tuoneet tätä ongelmaa kyselyssä esille.

Moni opettaja toi esille sen, etteivät kaikki kollegat ole kiinnostuneet kehittämään digitaalista osaamistaan. Avoimissa vastauksissa ei kuitenkaan mainita, että vastaajat itse eivät olisi kiinnostuneita osaamisensa kehittämisestä. Mahdollista on, että nämä ns. viime vuosisadan opettajat eivät ole lainkaan vastanneet kyselyihin, joten heidän määränsä ja ajatuksensa jäivät vain arvailujen varaan.

Lähteet

Guttorm, T., Mäenpää, K., Peltola, S. & Ylönen, H. 2017. Vuorovaikutus, läsnäolo ja eettiset pelisäännöt. Teoksessa: Guttorm, T., Hakkarainen, T., Kolehmainen, A., Mäenpää, K., Peltola, S. & Ylönen, H. (toim.): Verkko-ohjaaja. Opas ohjaukseen sekä tieo- ja neuvontatyöhön verkossa. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu, sivut 42-59.

Kolehmainen, A., Mäenpää, K., Peltola, S. & Ylönen, H. 2017. Ohjausprosessit ja ohjaustoimijat verkko-ohjauksessa. Teoksessa: Guttorm, T., Hakkarainen, T., Kolehmainen, A., Mäenpää, K., Peltola, S. & Ylönen, H. (toim.): Verkko-ohjaaja. Opas ohjaukseen sekä tieo- ja neuvontatyöhön verkossa. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu, sivut 16-41.

Korkeamäki, J. & Haikonen, H. 2017. Kaikille avoin koulutus? Teoksessa: Pihlajaniemi, S., Haltia, N., Ranta, M., Saaranen, Kauppinen, A. ja Väänänen, I. (toim.): Avoin tiede ja avoin koulutus? Opiskelijatutkimuksen vuosikirja 2016. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. Opiskelijatutkimusverkosto, sivut 76-91.

Tikkanen, A. 2016. Suomalaisten yliopistojen käyttämät digitaaliset oppimisympäristöt. Luettu 11.10.2018.

Kirjoittajat

Heli Antila, KM, YTM, EO, lehtori, projektipäällikkö OHO!-hankkeessa, kouluttaja Digiosalliseksi-hankkeessa, Liiketoiminta ja palvelut, TAMK, heli.antila@tamk.fi

Asiantuntijuusalueet: aikuiskasvatustiede, erityispedagogiikka, viestintä

Minna Seppälä, KM, erityisopettaja, NTM, JET, lehtori, projektipäällikkö Digiosalliseksi-hankkeessa, Ammattipedagoginen TKI, TAMK, minna.seppala@tamk.fi

Asiantuntijuusalueet: erityispedagogiikka, kasvatustiede, johtaminen, ammatillinen koulutus